

ENIGE ASPECTEN VAN
MINIMUMPRIJSREGELINGEN
VOOR LANDBOUWPRODUCTEN

REDE

UITGESPROKEN BIJ DE
AANVAARDING VAN HET AMBT VAN
BUITENGEWOON HOGLERAAR IN DE
STAATHUISHOUDKUNDE EN LANDHUIS-
HOUDKUNDE AAN DE LANDBOUW-
HOGESCHOOL TE WAGENINGEN
OP DINSDAG, 11 OCTOBER 1949

DOOR

DR J. HORRING

H. VEENMAN & ZONEN - WAGENINGEN

*Mijne Heren Curatoren,
Dames en Heren Hoogleraren, Lectoren, Docenten,
Wetenschappelijke Medewerkers, Assistenten, Stu-
denten
en voorts Gij allen, die bij deze plechtigheid van Uw
belangstelling blijkt geeft.*

Zeer gewaardeerde toehoorderessen en toehoorders,

De schaarste-economie is op het terrein van de voedselvoorziening in Nederland nagenoeg beëindigd. Dit blijkt duidelijk uit de afschaffing van de rantsoenering van levensmiddelen. Het komt evenwel ook tot uiting in een verandering van de prijspolitiek van de Overheid ten aanzien van de landbouwproducten. Aan de vrije prijsvorming is weer een zekere speelruimte gegeven.

Het verheugende gevolg van de nieuwe koers in de agrarische prijspolitiek is o.m. dat de ondernemers zelf zich meer bewust zijn geworden van hun verantwoordelijkheid. Nu de Overheid een zekere terughoudendheid toont, komt op vele terreinen een geest van initiatief naar voren om de zaken zoveel mogelijk te regelen zonder een beroep te doen op financiële steun van de Overheid. Ik behoef hier slechts te wijzen op de instelling van de minimumprijzenfondsen in de tuinbouw, de regeling voor prijshandhaving van aardappelpootgoed, de opvangregeling voor verse haring, de voorstellen, die bij de Stichting voor de Landbouw in behandeling zijn om tot een minimumprijzeregeling voor consumptieaardappelen te komen.

De pogingen tot het leggen van een bodem in de markt zijn niet uitsluitend een na-oorlogs verschijnsel. In de dertiger jaren, onder vigueur van de landbouwcrisismaatregelen, zijn er ook vele voorbeelden van te noemen. De nu nog bestaande surplusfondsen voor de bloembollen dateren reeds uit deze jaren. Ook in het buitenland zijn vele voorbeelden te vinden. Terwijl op internationaal terrein de goederenovereenkomsten – zoals o.a. de juist in werking getreden internationale tarwe-overeenkomst – direct of indirect eveneens mede gericht zijn op het handhaven van minimumprijzen.

Het nemen van maatregelen, waarmede beoogd wordt een bepaald product niet beneden een zekere prijs op de normale afzetmarkt te laten dalen, wordt algemeen gemotiveerd met het weren van prijsbederf, het voorkomen van een ineenstorting van de markt van het betreffende product. De ervaring heeft geleerd of er bestaan sterke vermoedens, dat een relatief groot aanbod een sterke prijsdrukkende werking uitoefent of met andere woorden, dat de vraag onvoldoende toeneemt bij een verlaging van de prijs. Dit is een algemeen bekend

verschijnsel bij landbouwproducten. Reeds in de zeventiende eeuw constateerde de Engelse statisticus GREGORY KING het verschijnsel, dat een overvloedige tarwe-oogst dikwijls gepaard ging met zulke lage prijzen, dat de totale geldswaarde lager was dan in jaren met een slechte oogst.

Hoe kleiner de markt is des te eerder doet zich dit verschijnsel gevoelen. Bij een grotere markt compenseren zich nl. de schommelingen in de oogstopbrengsten eerder in zekere mate. Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn te denken, dat deze grotere markt bestaat voor onze landbouwproducten, daar de producten, waarvoor getracht wordt hier een bodem in de markt te leggen, tevens tot onze belangrijke uitvoerproducten behoren. De moeilijkheid is evenwel, dat deze buitenlandse markt voor een belangrijk deel geen vrije markt is. Door contingentering is veelal een limiet gesteld aan onze uitvoer en zelfs wordt in sommige gevallen de import in het buitenland alleen geduld als een aanvulling op de van jaar tot jaar wisselende tekorten van eigen productie. De uitvoer van vele van onze producten wordt op deze wijze van tijd tot tijd door allerlei bijzondere factoren belemmerd, die niet door een verlaging van de prijs kunnen worden overwonnen. Het voordeel van de grotere markt verkeert onder deze omstandigheden ten aanzien van de gevolgen voor de binnenlandse marktsituatie dan ook dikwijls in het tegendeel.

Aan de andere kant is een markante trek van de agrarische productie, dat de vaste kosten een groot percentage van de totale kosten uitmaken. Dit spreekt vooral in de gezinsbedrijven, waar de eigen arbeid tot de vaste kosten moet worden gerekend. Een lage prijs voor het product heeft daarom veelal slechts een geringe remmende werking op de omvang der productie.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de producenten alle moeite doen om zoveel mogelijk deze slechte risico's uit te schakelen en ook, dat de Overheid hier, onder bepaalde voorwaarden, zo nodig de helpende hand biedt.

De bedoeling van het leggen van een bodem in de markt is uiteraard in de eerste plaats het verkrijgen van een hogere totale geldopbrengst, dan zonder deze maatregel het geval zou zijn. In de tweede plaats wordt op deze wijze getracht een grotere mate van stabiliteit in de productie te verkrijgen. Ten slotte ligt het tevens in de bedoeling de goede en slechte kansen van de markt, voor zover deze uit toevallige, onpersoonlijke omstandigheden voortspruiten, op billijke wijze te verdelen over alle producenten.

Het lijkt mij de moeite waard enige aspecten van minimumprijsgeregelingen voor landbouwproducten aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Het vraagstuk, dat hier aan de orde is, raakt de monopolistische prijsvorming. Nagegaan zal daarom worden hoe men in de landbouw tot een aanbodmonopolie geraakt. Van wezenlijke betekenis is voorts de elasticiteit van de vraag bij uitoefening van een aanbod-

monopolie en de mogelijkheid tot splitsing van de markt voor een politiek van prijsdiscriminatie.

De handhaving van minimumprijzen maakt beperking van het aanbod op de markt noodzakelijk; evenwel kan zich ook de wenselijkheid tot productiebeperking voordoen. Het is een belangrijk aspect van het vraagstuk op welke wijze getracht wordt de productiebeperking te bereiken. Tenslotte verdient de verdeling van de lasten van de minimumprijzeregeling de aandacht.

Het aangesneden onderwerp kan in de mij toegemeten tijd uiteraard slechts op beknopte wijze worden behandeld. Om niet in algemeenheden te vervallen heb ik er de voorkeur aan gegeven volledigheid op te offeren ten bate van een zo concreet mogelijke bespreking van het onderwerp aan de hand van enige recente voorbeelden van dergelijke minimumprijzeregelingen in Nederland.

Het handhaven van minimumprijzen voor de afzet is alleen mogelijk, indien er op een of andere wijze een aanbodmonopolie van het betreffende product kan worden gevormd. Een aanbodmonopolie bestaat niet van nature bij de producten van land- en tuinbouw. Het is bekend, dat de voortbrenging hier geschiedt in een groot aantal ondernemingen, die ieder in verhouding tot het totale aanbod slechts een klein deel van het betreffende product op de markt brengen. Er is dus een overeenkomst tussen de aanbieders noodzakelijk. Indien het aantal aanbieders niet groot is, is een dergelijke overeenkomst zonder al te veel moeite mogelijk. Dit blijkt o.a. in het geval van de opvangregeling voor verse haring, die tussen een twintigtal reders is overeengekomen. Veel moeilijker ligt het wanneer het aantal aanbieders in de duizenden loopt. Alleen bij een zeer hechte en nagenoeg alle aanbieders omvattende organisatie is dan op vrijwillige basis iets te bereiken. In de tuinbouw bezit men kennelijk een dergelijke hechte en vrijwel alle aanbieders omvattende organisatie in het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland. Op vrijwillige basis is het deze organisatie gelukt een effectief aanbodmonopolie te vormen. Uiteraard is hierbij een belangrijke steun voor de uitvoering van de regeling, dat door de Overheid verkoop van de producten via de veilingen is voorgeschreven. Dat het deze organisatie gelukt is zonder directe Overheidsmaatregelen een ingrijpende regeling, waarbij heffingen worden opgelegd, ophoudprijzen vastgesteld en vergoedingsprijzen voor doorgedraaide producten worden uitgekeerd, die veelal belangrijk lager zijn dan de ophoudprijzen, wekt bewondering voor het organisatietalent en het saamhorigheidsbesef in de tuinbouw.

Zover is men elders in de landbouw nog niet. De regeling voor de pootaardappelen is geheel vastgelegd in een verordening van het Bedrijfschap voor Zaaizaad en Pootgoed. Ook de regeling voor de bloembollen steunt op een verordening van het Bedrijfschap voor Sier- teeltproducten, waarbij de heffingen dwingend worden opgelegd. In

de meeste gevallen zal de helpende hand van de Overheid niet kunnen worden ontbeerd.

De eenvoudigste effectieve wijze voor het leggen van een bodem in de markt bij een groot aantal aanbieders is het afnemen van alle niet voor de gestelde minimumprijs op de normale markt verkoopbare producten tegen de gestelde minimumprijs door het een of andere centrale orgaan van de producenten. Geen enkele economisch denkende aanbieder zal onder die omstandigheden bereid zijn voor een lagere prijs op de normale markt te verkopen. Blijkbaar behoeft in alle gevallen evenwel niet zover te worden gegaan. Bij de groenten en het fruit worden nl. de vergoedingsprijzen voor de overschotten belangrijk lager gesteld dan de minimumprijzen, waarvoor het product wordt verkocht. Het verbod van Overheidswege om buiten de veiling om te verkopen en de bedreiging met uitsluiting van verdere deelneming aan de regeling van de overtreder zijn hier blijkbaar in staat ook minder goedwillenden in toom te houden.

Voor de uitbetaling van de overschotten tegen de minimumprijzen of lager gestelde vergoedingsprijzen zijn geldmiddelen nodig. Deze moeten gevonden worden uit de opbrengst van het product, tenzij de Overheid hiervoor fondsen beschikbaar stelt. In de dertiger jaren was dit laatste voor de groenten regel; sedert 1948 brengt de tuinbouw evenwel zelf de middelen geheel op. In ons betoog veronderstellen wij, dat de geldmiddelen benodigd voor het uitkeren van vergoedingsprijzen voor de niet tegen de minimumprijzen afzetbare hoeveelheid product, opgebracht moeten worden door de producenten van dit voortbrengsel.

Bij de uitvoering komen allerlei vraagstukken naar voren, verband houdende met het stellen van de minimumprijzen en vergoedingsprijzen, alsook met de wijze waarop de benodigde geldmiddelen worden verkregen en omgeslagen over de individuele producenten.

Het leggen van een bodem in de markt voor een bepaald product betekent, dat de verwachting bestaat, dat van dit product een zekere hoeveelheid niet tegen de gestelde minimumprijs voor de normale afzet op de markt kan worden geplaatst. Anders zou immers de bodem in de markt niet effectief zijn en dus evengoed kunnen worden gemist. Aan het handhaven van een minimumprijs zit dus onherroepelijk vast, dat een bepaalde hoeveelheid product aan de normale afzet wordt onttrokken, tenzij zodanige productiebeperkende maatregelen worden genomen, dat dit anders te verwachten overschot niet wordt geproduceerd.

Wij veronderstellen dus – en zo ligt het in de praktijk ook – dat tegen de gestelde minimumprijs onverkoopbare overschotten ontstaan. Deze overschotten moeten van de normale markt worden geweerd. Betreft het een product met een vrij grote duurzaamheid en is het aanbod slechts tijdelijk te groot om opgenomen te worden tegen de gestelde

minimumprijs, dan kan in opslag voor latere verkoop op de normale markt een oplossing zijn gelegen. Er moet evenwel hierbij niet worden vergeten, dat bij een duurzaam product in de prijsvorming reeds rekening wordt gehouden met de verwachtingen van het aanbod in de toekomst. Bovendien heeft het aanhouden van grote voorraden, die bij een verbetering van de marktpositie zullen worden losgelaten, een prijsdrukkende werking. Potentieel zijn deze voorraden als het ware voortdurend in de markt. Is het overschot daarentegen een constant aanwezig verschijnsel, dan is het steeds groter worden van de voorraad een regelrechte bedreiging voor het handhaven van de gestelde minimumprijzen.

Voor het effectief handhaven van een bodem in de markt is het dan ook gewenst, dat de overschotten definitief aan de normale bestemming worden onttrokken. Voor niet-duurzame producten is dit nauwelijks een probleem. Deze overschotten nu kunnen voor de abnormale afzet geen of slechts een geringe prijs opbrengen. De mogelijkheid bestaat evenwel ook, dat deze opbrengst nog gewicht in de schaal legt. Het eerste geval doet zich voor bij verschillende groenten. Bloembollen hebben als veevoeder nog enige waarde, maar in verhouding tot de gestelde minimumprijzen is dit een onbetekenend bedrag. Veel gunstiger ligt dit bijv. bij de pootaardappelen, waar de prijs van de niet-verkochte hoeveelheden voor veevoederdoeleinden nog wel een derde van de minimumprijs kan bedragen, terwijl dit bij consumptie-aardappelen eventueel wel ongeveer de helft zou kunnen uitmaken.

Gaan wij van een gegeven hoeveelheid product uit en laten wij dus de verandering in kosten, die gepaard gaat met een vermindering of vergroting van het aanbod buiten beschouwing, dan kan in het algemeen het volgende worden gesteld. Het handhaven van een minimumprijs voor de normale afzet levert voor de aanbieders alleen dan voordeel op, indien de opbrengst van de hoeveelheid, die bij de gestelde minimumprijs wordt verkocht, vermeerderd met de opbrengst van het overschot voor de abnormale afzet, groter is dan de opbrengst, die de totale hoeveelheid product zou hebben opgebracht tegen de lagere prijs, die op de vrije markt anders zou zijn tot stand gekomen. Indien het overschot een te verwaarlozen opbrengst heeft, wil dit – in een vakterm uitgedrukt – zeggen, dat alleen voordeel kan worden verwacht, indien de elasticiteit van de vraag kleiner dan 1 is. Naarmate de waarde van het overschot voor de abnormale afzet in verhouding tot de gestelde minimumprijs groter is, kan de elasticiteit van de vraag ook groter zijn om nog met voordeel voor de producenten een bodem in de markt te leggen.

In het algemeen wordt ervan uitgegaan, dat de elasticiteit van de vraag voor landbouwproducten gering is. Het moet echter gevaarlijk worden geacht om dit zonder meer als algemeen geldend uitgangspunt te aanvaarden. Op een tweetal punten zullen wij hierbij de aandacht vestigen. In de eerste plaats mag niet worden verondersteld, dat de

elasticiteit van de vraag voor elk prijsstraject gelijk is. Nemen wij bijv. het geval van de pootaardappelen. Indien bij een prijs van tien cent per kg practisch alle aardappelverbouwers alleen goedgekeurd pootgoed gebruiken, is het duidelijk, dat een prijsverlaging geen toeneming van het gebruik kan teweegbrengen. Wanneer echter bij een prijs van 15 ct per kg slechts de helft van de aardappelverbouwers goedgekeurd pootgoed gebruikt, zijn er nog goede kansen voor vergroting van de afzet bij prijsverlaging.

In de tweede plaats moet worden bedacht, dat zelfs voor het geval de elasticiteit van de vraag van een bepaald product in zijn geheel genomen gering is, dit nog niet inhoudt, dat de vraag naar dat product van een bepaalde aanbodcombinatie gering is. Nemen wij weer als voorbeeld de pootaardappel. In het buitenland kan de zaak zo liggen, dat de vraag naar pootgoed in totaal weinig toeneemt bij een verlaging van de prijs. Indien evenwel de prijzen van Nederlands pootgoed, rekening houdend met kwaliteitsverschillen, relatief lager komen te liggen dan van ander pootgoed, dat op de buitenlandse markt wordt aangeboden, kan blijken dat de elasticiteit van de vraag naar Nederlands pootgoed wel belangrijk is. Daar komt bij, dat een monopolistische prijspolitiek van een grote groep producenten, die gericht is op zo hoog mogelijke prijzen, onherroepelijk concurrenten-outsiders kweekt, die aangelokt door de hoge prijzen, ook hun geluk gaan beproeven. Als deze concurrenten in het land van afzet zetelen, bestaat bovendien nog het gevaar, dat, indien ze één keer gevestigd zijn, ze erin slagen bescherming van de eigen regering te verkrijgen. Hoe minder kans men de concurrenten geeft vaste voet te krijgen bij handhaving van hoge prijzen, des te beter. Huidig voordeel kan later wel eens dubbel nadeel blijken te zijn.

Indien voor het overschot van het niet voor normale afzet verkochte product nog een opbrengst kan worden verkregen, die gewicht in de schaal legt, is ook de elasticiteit van de vraag van de secundaire afzet van betekenis. Als de prijs voor secundaire afzet niet of slechts weinig wordt beïnvloed door de grootte van het overschot, ligt de situatie gunstig. Waarschijnlijk is dit het geval voor de tot vismeel verwerkte haringen en de voor veevoeder bestemde pootaardappelen, daar deze kwantiteiten veevoer in verhouding tot de totale vraag naar veevoeder geen grote betekenis hebben.

Ingeval een product op twee of meer te scheiden markten kan worden afgezet, maakt de monopolisering van het aanbod prijsdiscriminatie tussen deze markten mogelijk en voordelig, indien de elasticiteit van de vraag op die verschillende markten voldoende uiteenloopt. Deze splitsing in markt kan op verschillende wijze worden verkregen. In het voorstel, dat aanhangig is gemaakt bij de Stichting voor de Landbouw ten aanzien van de aardappelen, wordt de splitsing gemaakt in de bestemming voor menselijk gebruik en voor veevoeder. Zo zou voor melk een natuurlijke splitsing gevonden kun-

nen worden in de bestemming voor consumptiemelk, kaas en boter.

Uiteraard moet de splitsing van de markten zodanig zijn, dat de producten, die op de markt met de lagere prijs worden afgezet niet terecht kunnen komen bij de kopers, die in de normale markt thuis-horen. Bij aardappelen kan men dit bereiken door de voor veevoeder bestemde aardappelen voor menselijke consumptie ongeschikt te maken door bijv. stomen. Bij de melk is dit al heel eenvoudig, daar boter niet weer in consumptiemelk of kaas kan worden veranderd.

De elasticiteit van de vraag op de verschillende markten is van wezenlijke betekenis en kan aanleiding geven tot vrij gecompliceerde uiteenzettingen. ¹⁾ Eenvoudig en beknopt gesteld kan het volgende naar voren worden gebracht. De prijsdiscriminatie zal des te meer voordeel opleveren, naarmate de elasticiteit van de vraag in de markt met de hogere prijzen kleiner is en die in de markt met lagere prijzen groter. De toeneming van de afzet in de markt met lagere prijzen zal in elk geval de totale geldopbrengst meer moeten vergroten, dan dezelfde kwantitatieve afneming van de afzet in de markt met hogere prijzen de totale geldopbrengst verlaagt.

Indien de consumptieaardappelen op het prijstraject 7-4 ct per kg een inelastische vraag ontmoeten, terwijl de vraag naar voeraardappelen op het prijstraject van 5-3 ct zeer elastisch is, ligt het geval dus gunstig voor prijsdiscriminatie. Dit ligt bijv. ook zo, indien voor consumptiemelk op het prijstraject van 20 tot 25 ct per kg de vraag weinig verandert, terwijl voor boter de vraag juist wel in belangrijke mate zou reageren op hiermede corresponderende prijsveranderingen voor boter.

Door de scheiding van de markten en de beperking van het aanbod op de markt met de inelastische vraag en de hogere prijs wordt verhinderd, dat de prijs voor het gehele aanbod daalt tot het peil van de secundaire markt. Dus in ons voorbeeld, dat de consumptieaardappelen op de prijs van de voeraardappelen komen en de consumptiemelk daalt tot het lagere peil, dat overeenstemt met de boterprijs.

Voorlopig is bij de beschouwingen uitgegaan van een gegeven hoeveelheid product. Op korte termijn, voor één oogstjaar, is deze veronderstelling veelal wel in overeenstemming met de feiten. Op langere termijn gezien is dit evenwel niet zo. Belangrijk is nu in verband met ons vraagstuk te weten hoe de kosten verlopen bij een uitbreiding en inkrimping van de productie. Indien de kosten, die bespaard kunnen worden groter zijn dan de opbrengst van dat deel van het productie-apparaat, dat het overschot geheel of gedeeltelijk veroorzaakt, is het economisch niet verantwoord dit deel van de productie intact te houden. Blijken daarentegen de kosten van uitbreiding van de productie geringer te zijn dan de werkelijke opbrengst, die ermede kan worden verkregen, dan is zelfs vergroting van de productie geoorloofd.

¹⁾ JOAN ROBINSON, *The Economics of Imperfect competition*, London 1948, Chapter 15, Price discrimination.

Uiteraard gaat het hier om de werkelijke opbrengst en niet om de opbrengst op basis van de vergoedingsprijzen, die de individuele teler van het overschot ontvangt. Hier komt een gevaar naar voren van deze prijspolitiek, waarbij voor de individuele producent de uitbetaalde prijs als compas voor de productie een misleidend karakter heeft. De individuele ondernemer produceert op basis van de minimumprijzen misschien nog met winst, terwijl in werkelijkheid een belangrijke surplus-productie wordt gehandhaafd met belangrijk verlies. Het is uiterst moeilijk in concreto uit te maken of zich dit geval voordoet of nog net niet. Het voorkomen van overschotten is hiervoor nog geen bewijs. Deze kunnen het gevolg zijn van incidenteel grote aanvoeren tengevolge van bijzonder gunstige weersomstandigheden, terwijl ook aan de vraagzijde tijdelijke verstoringen kunnen voorkomen. De voortbrenging van een duurzaam overschot, dat grotere kosten veroorzaakt dan de werkelijke opbrengst uitmaakt, is economisch echter niet verantwoord. In het rapport ¹⁾ van de commissie ter bestudering van de moeilijkheden op bloembollengebied, wordt gesignaleerd, dat een aantal snelgroeiende variëteiten wordt gekweekt en ingeleverd bij het surplusfonds, terwijl bekend is, dat de handel deze variëteiten niet of nauwelijks meer afneemt. De steeds wassende oppositie tegen de regeling voor de bloembollen is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de hoge heffingen, die betaald moesten worden tengevolge van de voortdurend grote surplusen. Bij de groenten en het fruit, waar de vergoedingsprijzen belangrijk lager worden gesteld dan de minimumprijzen, terwijl deze minimumprijzen op hun beurt weer belangrijk beneden de kostprijs liggen is dit gevaar minder groot, hoewel toch ook niet afwezig. Uiteraard is het mogelijk op andere wijze tot productiebeperking te komen, indien dit noodzakelijk is, maar toch is het raadzaam de minimumprijzen zodanig te bepalen, dat zij zonedig medewerken tot een inkrimping van de productie. Naast hetgeen in verband met de elasticiteit van de vraag en de concurrentie van outsiders is gezegd ten aanzien van de wenselijkheid om de minimumprijzen op bescheiden hoogte te stellen een reden temeer, die tot matiging maant. Bij de pootaardappelen stelt men zich voor in deze richting iets te kunnen bereiken door een areaalheffing, die betaald moet worden voor alle voor de keuring aangegeven pootgoed, terwijl deze heffing niet terugbetaald zou worden bij afkeuring. Deze maatregelen zullen inderdaad de verbouw van pootaardappelen remmen. Daarnaast zou een verzwaring van de keuringseisen ook in dezelfde richting kunnen werken. Aan dergelijke maatregelen, die een selectieve tendentie hebben, moet zeker verre de voorkeur worden gegeven boven bijv. een procentuele teeltbeperking, uitgaande van een bepaalde basisperiode, daar dan alles over één kam wordt geschoren.

¹⁾ Rapport der Commissie, ingesteld bij de beschikking van de Minister van L., V. en V., van 7 Mei 1947 no 3613, ter bestudering van de moeilijkheden op bloembollengebied, Ministerie van L., V. en V., 1948, blz. 55.

Het is in het belang van de afzet, dat bij een minimumprijsregeling zo weinig mogelijk wordt verhinderd, dat de beste kwaliteit van het product voor de normale afzet beschikbaar komt en dus de slechtste kwaliteit als overschot van de normale markt wordt verwijderd. Bij de groenten en het fruit is dit in de vigerende regeling volledig mogelijk. Er wordt slechts één minimumprijs ongeacht de kwaliteit vastgesteld. Automatisch vallen dus eerst de minder goede kwaliteiten af, indien er een overschot is. Dat bij de vergoedingsprijs nog wel onderscheid gemaakt wordt tussen de kwaliteit van het doorgedraaide product, heeft in dit verband geen betekenis, daar ook de hoogste vergoedingsprijs nog beneden de minimumprijs van het betrokken product ligt. Geheel anders daarentegen is de regeling voor de pootaardappelen opgezet. Wij laten hierbij voorlopig terzijde, dat ook voor de onderscheiden rassen of groepen rassen verschillende minimumprijzen zijn bepaald. Dit punt zal verderop worden behandeld. Voor elk ras wordt ten aanzien van drie onderscheidingen een verschil in de minimumprijs bepaald. In de eerste plaats loopt de minimumprijs op naarmate de maat kleiner, dus het aantal poters per 100 kg groter wordt. In de tweede plaats is de minimumprijs voor pootgoed, dat afkomstig is van het kleigebied in Friesland, Groningen en Noord-Holland één gulden hoger gesteld dan dat afkomstig uit het overige gebied van Nederland. Terwijl tenslotte, naar gelang van de kwaliteitsklasse, de minimumprijs hoger is gesteld.

Het verschil in minimumprijs, dat gemaakt wordt voor de uiteenlopende maten, kan men beschouwen als een aanpassing aan de hoeveelheden. Bij het pootgoed wordt de hoeveelheid nl. niet alleen bepaald door het gewicht, maar ook door het aantal pootaardappelen. Het kwaliteitselement - hoewel aanwezig - speelt hier een minder belangrijke rol. Een differentiëring van de minimumprijs per 100 kg, al naar de sortering verschilt, lijkt om deze redenen dan ook verantwoord. Anders ligt het evenwel met de verschillen in minimumprijs, die verband houden met het teeltgebied en de kwaliteitsklassen. Indien de gemaakte verschillen kleiner zijn dan de verschillen in waardering van de markt voor pootgoed afkomstig uit het Noordelijk kleigebied boven die uit overig Nederland en die van de verschillende klassen, zijn de hogere minimumprijzen voor de betere kwaliteiten ineffectief en dus overbodig. Zijn de verschillen in minimumprijs daarentegen groter dan overeenkomt met de waardering van de markt, dan zal zich het verschijnsel voordoen, dat de minder goede kwaliteiten in grotere mate worden afgenomen dan de betere kwaliteiten. De pootaardappelen uit overig Nederland zullen worden verkocht, terwijl in het Noordelijk kleigebied een deel van de betere poters voor veevoeder moet worden bestemd. De C-poters kunnen uitverkocht raken, terwijl de betere B-poters in het onverkoopbare overschot terecht komen. Het wil ons voorkomen, dat deze regeling tot ongewenste gevolgen kan leiden. Het ware o.i. dan ook te verkiezen voor elke sortering één

minimumprijs aan te houden, die uiteraard dan afgestemd moet zijn op de laagste kwaliteitsklasse in het minst gewaardeerde gebied. De waardering van de markt moet dan maar uitmaken hoeveel meer de beschikbare hoeveelheden betere kwaliteiten kunnen opbrengen. Op deze wijze wordt in elk geval bereikt, dat de beste kwaliteiten pootgoed ook als zodanig worden gebruikt. En dit lijkt ons voor de pootgoedteelt zelf van groot belang. Misschien wordt op deze wijze een minder groot totaal bedrag voor het pootgoed geïnd, maar er staat tegenover, dat ook de kosten van de prijshandhaving lager zullen zijn, daar de vergoedingsprijzen nu ook alle gebaseerd zijn op de minimumprijzen van de laagste kwaliteit.

De vraag doet zich voor in hoeverre het juist en billijk is, dat voor verschillende producten een bodem in de markt gelegd wordt uit één minimumprijzenfonds. In het algemeen kan worden gesteld, dat er een grote onderlinge vervangbaarheid moet zijn om verschillende producten uit één fonds op een zeker prijspeil te houden. Is deze vervangbaarheid slechts in geringe mate mogelijk, ook al betreft het variëteiten van dezelfde soort, dan is er reden om deze variëteiten als afzonderlijke producten te behandelen. Zo worden bij de bloembollen in feite de narcissen, vroege en late tulpen uit drie gescheiden fondsen gesteund. ¹⁾ Bij de groenten en het fruit is men ook bewust de weg ingeslagen van aparte fondsen voor elk product of groep samenhangende producten. Zoals terecht in een artikel ²⁾ in het officieel orgaan van het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen wordt opgemerkt, wordt op deze wijze de verantwoordelijkheid daar gelegd, waar zij in de eerste plaats thuishoort, nl. bij de telers van een bepaald product. De vraag zou ook gesteld kunnen worden in hoeverre de verschillende rassen of groepen rassen bij het aardappelpootgoed in deze zin als afzonderlijke producten kunnen worden beschouwd. Indien het grote aanbod vooral voorkomt bij bepaalde rassen en in veel mindere mate of in het geheel niet bij andere, terwijl bovendien mag worden verondersteld, dat een sterke prijsverlaging van het pootgoed van het ene ras de prijs van het andere ras weinig beïnvloedt, is er reden om een splitsing in het fonds te maken.

De kosten van het uit de markt nemen van de hoeveelheid product, die bij de minimumprijs niet kan worden afgezet, moeten worden opgebracht door de producenten van het betrokken voortbrengsel. Daarbij is billijk en ook economisch juist, dat de producenten bijdragen in de mate waarin zij mede het grote aanbod, dat een overschot tot gevolg had, hebben veroorzaakt. Uiteraard zijn dat niet alleen die producenten, waarvan de voortbrengselen in het overschot terecht komen. Hierbij kan het toeval een rol spelen. Maar ook indien het niet toe-

¹⁾ Sinds 1949 is er geen minimumprijsregeling meer voor hyacinthen.

²⁾ Het principe van de heffingen ten behoeve van de minimumprijzenfondsen, Groenten en Fruit, 14 Februari 1949.

vallig is, doch een gevolg van het feit, dat zij de minst goede kwaliteiten produceren, zijn deze producenten nog niet alleen de veroorzakers van het overschot. Dat zijn evengoed de producenten van de betere kwaliteit. Bovendien profiteren de producenten van de betere kwaliteit ook van het uit de markt nemen van het overschot. Immers dit verhindert, dat ook de prijzen van het betere product tot een laag peil dalen.

Bij de bloembollen worden de kosten van het uit de markt nemen bestreden door een procentuele heffing op de fictieve waarde van de aangevoerde bollen berekend tegen de minimumprijzen. Bij de groenten en het fruit worden de kosten omgeslagen naar de aangevoerde hoeveelheid in kg of stuks. De motivering ¹⁾ die hiervoor gegeven wordt lijkt ons juist. De prijsverschillen, die op hetzelfde tijdstip voorkomen, zijn een gevolg van verschil in kwaliteit of lokale vraag. Zou men een percentage van de geldelijke opbrengst heffen, dan zouden kwalitatief betere artikelen meer moeten opbrengen dan minder goede producten. Dit zou een rem kunnen vormen voor het streven naar kwaliteitsverbetering. Bovendien is de betere kwaliteit niet een oorzaak voor het ontstaan van het overschot, hiervoor is alleen het kwantum verantwoordelijk. Ook is het onjuist de voordelen, die een bepaalde groep heeft door gunstiger ligging ten aanzien van de vraag als basis te nemen voor de heffingen. Naast gelijktijdige prijsverschillen spelen in de tuinbouw evenwel ook prijsverschillen in de loop van het seizoen een belangrijke rol. Zo zal in het algemeen in de eerste tijd van aanvoer – de primeurs – zelfs een minimumprijnsregeling overbodig zijn. Zuiver economisch gezien is het dan ook niet noodzakelijk, dat in deze periode een heffing wordt verricht. Indien evenwel alle telers vrijwel in gelijke mate profiteren van de hogere prijzen in deze periode is er om praktische redenen wel iets voor te zeggen om ook uit de opbrengst van deze producten een bijdrage voor het fonds te verkrijgen nu het lijden kan. Er is evenwel geen argument te vinden om deze hoog geprijsde producten zwaarder te belasten dan de overige. Het stelsel dat door het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen wordt gevolgd, komt ons economisch verantwoord voor. Het stelsel, dat bij de bloembollen in zwang is, komt in wezen hier dicht bij, daar niet de werkelijke verkoopprijzen als basis dienen, maar de minimumprijzen.

Bij de pootaardappelen wordt weer een andere procedure gevolgd om de nodige financiële middelen te verkrijgen. In de eerste plaats wordt een uniforme areaal-heffing verricht. Het ligt blijkbaar in de bedoeling deze heffing te laten opbrengen door alle voor de keuring aangegeven pootaardappelen. Strikt genomen is het onjuist om de afgekeurde percelen ook de kosten te laten dragen van een te groot aanbod van pootaardappelen, waarvoor deze afgekeurde percelen niet verantwoordelijk gesteld kunnen worden. Als een indirecte methode

¹⁾ Zie noot 2, blz. 12.

om de pootaardappelverbouw te beperken kan deze heffing zonder restitutie evenwel van nut zijn. De heffing per oppervlakte is dus op een kwantitatieve grondslag gebaseerd. Daarnaast wordt evenwel nog een heffing op het verkochte product verricht. Deze heffing wordt verkregen uit het verschil tussen de gestelde minimumprijzen voor de telers en de eveneens bepaalde minimumprijzen voor de export bij vrije export en de prijzen bij export, waarbij in het kader van de handelsovereenkomst vaste prijzen worden overeengekomen. Deze vaste exportprijzen en minimumexportprijzen dragen niet weinig bij tot het ingewikkeld maken van de pootgoedmarkt. De vraag moet dan ook gesteld worden welke redenen er bestaan om naast de minimumprijzen voor de teler ook nog minimumprijzen voor de vrije export en vaste prijzen voor de andere export te bepalen. Indien er sprake is van handel met landen waar de invoer staatszaak is en dus centraal transacties worden gesloten, is het duidelijk, dat ook prijzen moeten worden bepaald. Ook indien het kwantum, dat ingevoerd mag worden scherp begrensd is, kan het van betekenis zijn tevens een bepaalde prijs te bedingen om te verhinderen, dat de exporteurs of de importeurs profiteren van het overvloedige binnenlandse aanbod. Indien evenwel geen kwantitatieve limiet aan de import van pootaardappelen wordt gesteld, lijkt het mij van kortzichtige politiek te getuigen om van Nederlandse zijde tot prijsafspraken te komen of minimumprijzen voor de export vast te stellen, die niet corresponderen met de minimumprijzen voor de telers, maar daar een belangrijk grotere ruimte tussen laten dan nodig is om de handelskosten te dekken. De minimumprijzen voor de teler moeten m.i. het uitgangspunt vormen voor het verkrijgen van een zo groot mogelijke afzet in het buitenland.

Daar de verwachting bestaat, dat het verschil tussen minimumtelersprijzen en minimumexportprijzen een opbrengst zal geven, die belangrijk groter is dan voor de vergoeding van het surplus nodig is, ligt het in de bedoeling op de voor uitvoer verkochte aardappelen naderhand een toeslag te geven. De hoogte van deze toeslag is van tevoren niet bekend. Indien zich evenwel hieromtrent concrete verwachtingen kristalliseren bij de telers is de kans groot, dat bij een overschot de telers bereid zijn op de gestelde minimumprijzen ten opzichte van de handel een reductie toe te staan, die het bedrag van de verwachte toeslag nadert.¹⁾ De minimumprijzeregeling voor het aardappelpootgoed geeft de indruk, dat men teveel heeft willen regelen.

¹⁾ De nu ingestelde aflopende schaal voor de toeslag, waarbij aan de laatste 10 pct in het geheel geen toeslag wordt verleend, remt wel de teler, die reeds het grootste deel van zijn aangeboden hoeveelheid kwijt is, tot verkoop beneden de minimumprijs. Voor de teler, die echter nog met zijn gehele voorraad of het grootste deel van zijn voorraad is blijven zitten, is dit niet het geval. Van veel betekenis lijkt ons deze maatregel dan ook in dit opzicht niet. Anderzijds kan het schadelijk werken om het beste pootgoed aan de markt te brengen. Het doorkruist enigszins een gezonde prijsvorming.

In het kort heb ik getracht enige belangrijke aspecten van het vraagstuk van de minimumprijsregelingen voor landbouwproducten te belichten. Onze slotsom is, dat het leggen van een bodem in de markt in die gevallen, waar het aanbod een weinig elastische vraag ontmoet, een bruikbaar middel vormt om de rentabiliteit van de productie nog op een zeker peil te houden. Deze kans is des te groter naarmate splitsing van de markt kan worden verkregen en de voorwaarden voor prijsdiscriminatie gunstig zijn.

De gevaren voor het instandhouden van een constante overproductie en onvoldoende selectie naar kwaliteit, die door de minimumprijsregelingen worden opgeroepen, dienen evenwel niet over het hoofd te worden gezien. De maatregelen zelve dienen zoveel mogelijk gericht te zijn op de eliminering van een verliesgevende surplusproductie, terwijl eventueel additionele maatregelen zullen moeten worden genomen om dit surplus niet te doen ontstaan of althans zo klein mogelijk te houden. Het is van groot belang, dat geen maatregelen worden genomen bv. door een onjuiste verdeling van de kosten der regeling, die een rem vormen voor de kwaliteitsverbetering.

In ons betoog is uitsluitend uitgegaan van de belangen van de producent. Het spreekt vanzelf, dat ook de belangen van de consument niet onredelijk in het gedrang mogen komen door minimumprijsregelingen. Dit gevaar lijkt ons in de landbouw klein. De hulp, die bijkans voor elke regeling in de landbouw nodig is van de Overheid, geeft bovendien de waarborg, dat alleen dan een regeling tot stand komt, indien het algemeen belang er niet door wordt geschaad.

Zeer gewaardeerde toehoorderessen en toehoorders,

Bij de aanvaarding van mijn ambt moge ik allereerst mijn dank betuigen aan Hare Majesteit de Koningin, voor mijn benoeming tot buitengewoon hoogleraar aan de Landbouwhogeschool.

Mijne Heren Curatoren,

Door de instelling van de buitengewone leerstoel in de staathuishoudkunde en landhuishoudkunde en de splitsing van de leerstoel in staathuishoudkunde en agrarisch recht in twee afzonderlijke leerstoelen hebt Gij getoond van oordeel te zijn, dat meer aandacht aan de economische vraagstukken moet worden geschonken in het kader van de Landbouwhogeschool dan tot dusverre mogelijk was. Naar ik hoop zal het U mogelijk zijn ook de wijzigingen in het studieprogramma aan te brengen, zoals die voorkomen in het bij U aanhangig gemaakte voorstel van de Senaat, welke in nauw verband staan met de grotere plaats, die voor de economie is ingeruimd.

Het is voor mij een grote eer op Uw voordracht deze nieuwe leerstoel te mogen bezetten. Voor het in mij gestelde vertrouwen zeg ik U veel dank. Gaarne geef ik U de verzekering, dat ik zal trachten de aan mij opgedragen taak naar mijn vermogen zo goed mogelijk te vervullen.

Dames en Heren Hoogleraren, Lectoren en Docenten,

Dat ik mij mag aansluiten bij Uw rij gevoel ik als een grote eer. Met verschillende Uwer heb ik reeds samengewerkt in diverse commissies of ontmoette ik reeds in een gemeenschappelijke belangen-sfeer. Toch trof het mij hoevelen van U ik slechts bij naam kende, toen ik voor het eerst een vergadering van de senaat bijwoonde. Zeer ben ik onder de indruk geraakt van de grote verscheidenheid, die in wetenschappelijke specialisatie onder U wordt gevonden. Gaarne reken ik op Uw welwillendheid en hulp bij de uitoefening van mijn taak, die slechts één van de vele facetten van de ons gezamenlijk opgedragen bevordering van de landbouwwetenschap vormt.

Hooggeachte Minderhoud,

Dat ik hierbij inzonderheid het oog richt op U, zal voor iedereen duidelijk zijn. Als voorzitter van het Landbouw-Economisch Instituut sinds 1941, heb ik U van nabij leren kennen en hogelijk waarderen. Ik prijs mij gelukkig U hier als mijn mentor, mag ik wel zeggen, te vinden.

Mijne Heren Hoogleraren-leermeesters van de Nederlandse Economische Hogeschool,

Het is vreemd mij te realiseren, dat alle hoogleraren onder wier leiding ik ruim tien jaar geleden mijn studie voltooide te Rotterdam, niet meer aan de Nederlandse Economische Hogeschool zijn verbonden. U allen, Hooggeachte BREGSTEIN, GOUDRIAAN, LEENDERTZ, LIEFTINCK, SNELLER, F. DE VRIES en POLAK, die ons het vorig jaar helaas ontvallen is, dank ik van deze plaats ten zeerste voor wat Gij voor mijn wetenschappelijke vorming hebt gedaan. Bijzonder heb ik het gewaardeerd, dat Gij mij in mijn doctorale studie met veel welwillendheid de gelegenheid hebt gegeven mij in het bijzonder toe te leggen op de bestudering van de economische vraagstukken van de landbouw.

Mijne Heren, leden van het Bestuur van het Landbouw-Economisch Instituut,

Gij hebt mij niet alleen Uw toestemming gegeven om naast het directeurschap van het L.E.I. deze nieuwe functie te aanvaarden, Gij hebt er zelfs op aangedrongen in het vertrouwen, dat op deze wijze het onderzoekswerk zal worden bevrucht door wetenschappelijke bezinning en het onderwijs kan profiteren van de ervaring opgedaan in het onderzoek. Ik dank U hiervoor en ik hoop, dat ik Uw vertrouwen in deze niet zal beschamen.

Dames en Heren Studenten,

Reeds enige maanden heb ik college gegeven. Het zal U reeds geble-

ken zijn, dat ik het niet voldoende vind U met allerlei economische verschijnselen bekend te maken, maar het van essentiële betekenis acht U de ondergrond van deze verschijnselen en de samenhang ervan duidelijk te maken. PIGOU ¹⁾ heeft de economen onderscheiden in „tool-makers” en „toolusers”. Het maken van nieuw gereedschap in de economische wetenschap is slechts voor enkelen weggelegd. Ieder, die aanspraak wil maken op de naam van economeist – en dat geldt ook voor de landbouw-economeist – zal evenwel de gereedschappen moeten kennen en kunnen gebruiken en daarvoor is het niet voldoende de werkstukken te bewonderen.

Wat wel met „landbouw-economie” wordt aangeduid is geen op zichzelf staand complex van vraagstukken. Het is tenslotte niet anders dan een toepassing van de ene theoretische economie op de vraagstukken in de landbouw. Het verheugt mij daarom ook zeer, dat door de benoeming van een gewoon hoogleraar, die zich geheel aan de staathuishoudkunde kan wijden, de gewenste fundering wordt bevorderd, die zo vruchtbaar is voor de toepassing op de vraagstukken van de landbouw.

Als beginneling heb ik het gevoel in veel tekort te schieten. Gij kunt mij niet beter helpen dan door mij Uw wens kenbaar te maken en mij Uw critiek niet te onthouden. Op deze wijze hoop ik een onmisbaar levendig contact met U te verkrijgen en U behulpzaam te kunnen zijn met het leren kennen en goed hanteren van het economisch gereedschap.

Ik dank U voor Uw aandacht.

¹⁾ PIGOU, The Function of Economic Analysis, Sidney Ball Lecture 1929, reprinted in Economic Essays and Addresses, blz. 3.